

ביאורים

הרמב"ם חותם את דבריו בעניין הגמול העתידי. הוא מסיים בעיסוק באותם ש"אין להם חלק לעולם הבא", בהם פתח פרק 'חלק'. ראינו לעיל בדברי הרמב"ם שהעולם הבא אינו בגדר 'פרס' למי שקיים מצוות רבות, אלא הוא תוצאה ישירה של המקום הרוחני אליו האדם הגיע. נראה שגם כאן, אלה שאין להם חלק לעולם הבא הם כאלה שהגיעו למדרגה כזאת שאינם ראויים להיות חלק ממנו.

לכן נראה שהמשותף לכל אותם סוגי חוטאים שמנו חז"ל הוא הניתוק. אדם המנתק את עצמו מהבורא או מתורתו, אינו מתאים למדרגה של עולם הבא.

לפי הכלל הזה שיוצא מדברי הרמב"ם, אפשר אולי לחלק את אלה שעליהם אמרו חז"ל שאין להם חלק לעולם הבא לכמה קבוצות: הראשונה - אלה שמנתקים את עצמם מיסודותיה של התורה או מחכמה (אינו מאמין ביסודות התורה, מבזה חכמים ותלמידי חכמים או את רבו). השנייה - העוסקים בעבודה זרה (קורא ספרי מינים) - השלישית - העוזבים את העיסוק בתפקידם בעולם הזה, ופונים לדברים חסרי תוכן (קורא בספר בן סירא). הרביעית - המנתקים את עצמם מכבוד ה' (לוחש על המכה, הוגה את השם באותיותיו). החמישית - אנשים שמעשיהם מעידים על כך שנפשם גרועה ואינה ראויה למדרגה זו (מלבין פני חבירו ברבים, מכנה שם לחבירו, מתכבד בקלון חברו). ייתכן שהעדות על גריעותם של אנשי הקבוצה החמישית היא חוסר החיבור לכלל ישראל, "ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר" [הגדה של פסח].

הרמב"ם מביע את שאיפתו להמשיך במשימה בה הוא החל כאן - להסביר את דברי חז"ל שנאמרו בדרך חידה ומשל, ולחבר ספר שיוקדש לביאור כלל דרשות חז"ל. בסופו של דבר, נמנע הרמב"ם מכתובת ספר זה, כפי שהסביר בהקדמת המורה נבוכים, אולם כמה ביאורים נוספים לאגדות חז"ל נמצאים בספרו מורה הנבוכים.

הרחבות

מי הוא אפיקורוס?

ומלת "אפיקורוס" - היא ארמית. ענינה: מי שמפקיר ומבזה את התורה או לומדיה. במשנה תורה הרמב"ם מסביר שיטעם שלושה הנקראים אפיקורסים: "שלשה הן הנקראים אפיקורסין א. האומר שאין שם נבואה כלל ואין שם מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם. ב. והמכחישי נבואתו של משה ששה רבנו ג. והאומר שאין הבורא יודע מעשה בני האדם כל אחד משלשה אלו הן אפיקורוסים" [הלכות תשובה ג, ח]. שלושת הדברים הללו הם עקרונות באמונתנו ומי שלא מאמין בהם נקרא אפיקורוס: א. האומר שאין קשר בין הקב"ה לאדם. לדעתו לא ייתכן שהאדם יצליח לתפוס את דברי הקב"ה, כיון שהם מופשטים ואינם נוגעים לעולם הגשמי שלנו. ב. הכופר בנבואת משה, היינו, בתורה שנתנה לנו משמים. ג. הכופר בידיעתו של הקב"ה. שלושת הדברים הללו הם הבסיס לאמונה היהודית ולכן הכופר בהם נקרא אפיקורוס.

ה'חזון איש' כתב שבזמן הזה, כיוון שאין ניסים גלויים, אין דין אפיקורוס, ו"עלינו להחזירם (את הטועים) בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה כמה שידנו מגעת" [יו"ד קנח, ב]. דברים דומים כותב הרב קוק. לדעתו היום כמעט ואין דין אפיקורוס, כיון שאפיקורוס הוא כופר ודאי, והיום, לכל היותר, הכופרים טוענים טענת ספק (שמה אין אלוהים, לדוגמה) [אגרות הראי"ה כ].

מקורה של המילה 'אפיקורוס' הוא כנראה במילה הארמית 'אפיקורתא', שפירושה: הפקרות. [הרע"ב אבות פ"ב מ"ד וכן ברמב"ם אצלנו]. פירוש נוסף הוא ש'אפיקורוס' נקרא על שם הפילוסוף היווני 'אפיקור' שהיה כופר באלוהים [מגן אבות להתשב"ץ].

שאלות לדין

"וכיוצא בהן מן הספרים שאין בהם חכמה ולא תועלת גופנית, אלא אבוד הזמן בלבד". האם ראוי שהמאבד את זמנו יפסיד את העולם הבא הראוי לו? היכן המידתיות?

האם עצם העבירות שהרמב"ם מונה כאן הוא הגורם לאדם להפסיד את העולם הבא או שמא מי שחוטא בהן מעיד על עצמו שנמצא במקום רחוק ממצאיאות עולם הבא?

ועוד אחר חברו אחר בו כל הדרשות הנמצאות בתלמוד זולתו, ואבארם ואסבר בהן סברות שיהיו נאותים לאמתת הענינים. ואביא ראיה על כל זה מדבריהם גם פן, ואגלה מה שהוא מן הדרשות דרך פשוט, ואשר מהן משל; ואשר מהן היו בחלום וזכרו אותן במאמר פשוט מחלט, כאלו היו בהקין. ובאותו החבר אבאר להן אמונות רבות; ושם אבאר כל הדברים אשר נתתי להם מהם מדברי אלה העקרים מעטים תקישים מהם על זולתם. ואין לתפש עליו על מה שבא במאמרי זה, ואשר ותרתי בקצת מלות וענינים שתופסים עליהם בעלי החכמה - כי אני ותרתי זה השעור כדי להבין למי שלא קדם לו חנוך בשום דבר מזה הענין הנכבד, אשר אין משיגין אותו כל בני אדם.

ומלת "אפיקורוס" - היא ארמית. ענינה: מי שמפקיר ומבזה את התורה או לומדיה. פירוש אלו שאין להם חלק
ולפיכך קורין בזה השם כל מי שאינו מאמין ביסודי התורה, או מי שמבזה החכמים, או איזה תלמיד חכם שיהיה, או המבזה רבו. ו"ספרים החיצונים", אמרו: שהם ספרי מינים. וכן "ספר בן סירא" - והוא היה איש שחבר ספרים יש בהם התלים מעניני הפרת פנים; אין בהם טעם ולא תועלת, אלא אבוד הזמן בהבל, כגון אלה הספרים הנמצאים אצל הערב מספרי דברי הימים, והנהגת המלכים, ויחסי הערביים, וספרי הגנון, וכיוצא בהן מן הספרים שאין בהם חכמה ולא תועלת גופנית, אלא אבוד הזמן בלבד. ו"הלוחש" על המכה" - ובלבד בקריקה, לפי שיש בזה בזוי להשם יתברך. ו"ההוגה את השם באותיותיו": יו"ד ה"א ו"ו ה"א, שהוא השם המפורש. וכבר זכרו דברים זולתי אלה, שהעושה אותם - אין לו חלק לעולם הבא. אמרו: "המלבין פני חברו ברבים - אין לו חלק לעולם הבא" (בבא מציעא נט א). והקורא לחברו בכנוי והמתכבד בקלון חברו. לפי שלא יעשה מעשה מאלה - ואף על פי שהם עברות קלות כפי מהשבת החושב - אלא בעל נפש גרועה שאין בה שלמות ואינה ראויה לעולם הבא.

ואסבר בהן סברות - אבאר בהם ביאורים שיהיו מתאימים לעומקם של דברים. פשוט מחלט - נכתבו בצורה של אמירה ברורה ומוחלטת. תקיש - תלמד מהם על שאר מאמרי חז"ל. לתפש עלי - להעיר עלי על שהשמטתי מיני דברים חשובים, כי ויתרתי עליהם כדי להסביר דברים אלו לאנשים שאין להם מושג בנושאים האלה. ומלת אפיקורוס - המשנה [סנהדרין יא א] אומרת שאפיקורוס והקורא בספרים חיצונים והלוחש על המכה וההוגה את ה' באותיותיו אין להם חלק לעולם הבא. ספרי מינים - נוצרים. התלים - שטויות. מעניני הפרת פנים - חכמת הפרצוף. הלוחש - פסוקים. בלבד - האיסור הוא כאשר הלחישה מלווה בקריקה. המתכבד בקלון חברו - נהנה ומתכבד בכך שמבזה את חברו.